

релах. Сучасний етап дослідження історії Російської Духовної Місії в Кореї в Росії починається з 1990-х років.

Ключові слова: Корея, місія, місіонерство, місіонерська діяльність, Російська Духовна місія в Кореї, Російсько-корейські зв'язки.

* * *

УДК 930.1+930.22

Довган Ю. Л.

кандидат історичних наук, доцент кафедри історіографії і джерелознавства, Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника (Україна, Івано-Франківськ), gen.dovgan@gmail.com

ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ

Стверджується, що, незважаючи на те, що "українське питання" на Паризькій мирній конференції знайшло відображення у значній кількості історіографічних джерел, це й до цього часу відповідний фактичний матеріал часто подається неточно, а оцінки тогочасних процесів залишаються суперечливими й упередженими, предметом дослідження виступає переважно зовнішня політика УНР та ЗУНР, а не політика держав Антанти щодо України. З'ясовано, що має місце певний суб'єктивізм при аналізі "українського питання" на мирній конференції, що поклато відбиток на оцінки політики західних держав як "антиукраїнської". Обґрунтовано тезу, що до цього часу в історіографії відсутній комплексний аналіз роботи Паризької мирної конференції та проблем, що на ній розглядалися.

Ключові слова: історіографія, зовнішня політика, "українське питання", Україна, Паризька мирна конференція.

Актуальність теми дослідження визначається об'єктивною необхідністю узагальнити роботу істориків щодо осмислення досвіду національного державного будівництва взагалі, міжнародних відносин України в період Української революції 1917–1921 рр. зокрема. Оскільки політика держав Антанти справила суттєвий вплив на долю української національної державності, без її вивчення неможливо реконструювати й осмислити історію державності України початку ХХ століття. Досліджувана проблема та тема української державності 1917–1920 рр. загалом тривалий час не могли знайти об'єктивного висвітлення саме через значний вплив особистих ідейно-політичних переконань авторів чи пануючу в державі ідеологічну доктрину. Вивчення цього питання важливе і для підбиття підсумків осмислення історичною наукою політики держав Антанти та США щодо української державності в роки Української революції 1917–1920 рр., місця України в тогочасній системі міжнародних відносин, облаштуванні нових держав в Центрально-Східній Європі.

Особлива увага дослідників до аналізу позиції держав-переможниць щодо української державності, що виявилася на Паризькій мирній конференції (січень 1919 – січень 1920 рр.) пояснюється значущістю її рішень для повоєнного світовлаштування та долі української державності зокрема. Становище представників України (УНР та ЗУНР) на Паризькій мирній конференції до цього часу не знайшло однозначного визначення в науковій та навчальній літературі. В ній йдеться про "делегацію" (С. Варгатюк, М. Держалюк, О. Кучик, ін.) або "місію" (В. Матвєєнко, О. Павлюк, Н. Городня, В. Лозовий) УНР на Паризькій мирній конференції.

Як свідчить дослідження Н. Городньої, хоча Надзвичайна дипломатична місія УНР до Парижу розглядалася Радою Міністрів одночасно в якості делегації на Мир-

ний Всесвітній конгрес, вона не отримала на конференції офіційного визнання, а отже і статусу делегації. В конференції брали участь тільки держави, які оголосили війну або порвали відносини з Німеччиною та її союзниками. Українська місія входила до групи держав, що не вважалися ворожими до країн Антанти, але не були визнані ними. За інформацією українського представника на конференції М. Лозинського, їх зносили з мирною конференцією зводилися до того, що вони послали ноти, меморандуми тощо, на що діставали з секретаріату повідомлення, що нота одержана і буде представлена на розгляд. Крім того, представники цих делегацій проводили зустрічі й наради з різними членами делегацій держав Антанти [6, с. 105–106].

Натомість визначення місця представників УНР та ЗУНР на Паризькій мирній конференції як "делегації" [36, с. 23–24] створює враження про її рівноправне становище з делегаціями країн-переможниць. Аналіз ставлення держав Антанти до української державності, що виявився під час роботи Паризької мирної конференції, знайшов відображення як в дослідженнях і мемуарах учасників конференції й тогочасних керівників УНР та ЗУНР (В. Винниченка, І. Мазепи, А. Марголіна, В. Панейка, Є. Левицького, М. Лозинського) [Див.: 2; 23; 30; 22; 40; 41], так і в роботах істориків наступних поколінь: в еміграції (М. Стахіва, І. Боршака, Д. Решетара) [Див.: 36; 39; 42], в Радянському Союзі (Б. Штейна, А. Скаби, Р. Симоненка, І. Хміля) [Див.: 34; 38; 33; 37], в Україні після здобуття нею незалежності (О. Павлюка, М. Литвина, Н. Городньої, О. Кучика, В. Шамраєвої, М. Держалюка, В. Соловйова) [Див.: 29; 19; 5; 17; 8; 35]. Хоча слід відзначити, що це питання вивчалось дослідниками здебільшого побіжно або в рамках більш масштабних проектів. Крім того, в багатьох працях предметом дослідження виступає не політика держав Антанти, а зовнішня політика УНР та ЗУНР.

Дослідники відзначають, що "українське питання" як самостійне мирною конференцією ніколи не розглядалося. Натомість значну увагу було приділено вирішенню долі окремих українських територій – Закарпаття, Буковини й особливо Східної Галичини (що входили до складу Австро-Угорщини), що було пов'язано із зусиллями мирної конференції визначитися щодо повоєнних кордонів Чехословаччини, Румунії та Польщі. В "14 пунктах" В. Вільсона народам Австро-Угорщини було обіцяно гарантоване місце в Лізі Націй і "найширшу можливість автономного розвитку" (п. 10), у той час як відновлювана Польща повинна була включати в себе "усі території з безсумнівно польським населенням" (п. 13) [25, с. 451]. У зв'язку з цим в історіографії відзначається прагнення лідерів ЗУНР зберегти якомога більшу автономію для своєї держави, оскільки, на їхню думку, "східногалицьке питання" розглядалося Антантою і США як окрема міжнародна проблема й мало більше шансів на позитивне для ЗУНР розв'язання, ніж "загальноукраїнське".

Не погоджуємося з М. Держалюком, який вважає, що за рік роботи мирної конференції українські інтереси жодного разу не потрапляли в центр уваги та обговорення її учасників, приналежність українських земель до складу Росії, Польщі, Румунії, Чехії не

підлягала сумніву [8, с. 177]. Якщо це може бути справедливим щодо Наддніпрянської України, то питання про майбутнє Східної Галичини не було таким однозначним. Фактично доля ЗУНР вирішувалася на Паризькій мирній конференції.

Як зазначає О. Павлюк, проблема Східної Галичини посідала чільне місце в роботі Паризької мирної конференції. Розбіжності й суперечки, які існували між Англією, Францією і США в підходах до побудови нового міжнародного порядку і боротьбі за вплив у повоєнній Європі яскраво виявилися в їхньому ставленні до ЗУНР.

В центрі уваги дослідників спроби врегулювання керівними органами конференції українсько-польського збройного конфлікту за Східну Галичину. Цій проблемі присвячено монографію М. Литвина [19], дослідження О. Красівського, Л. Зашкільняка, О. Павлюка, І. Кучика, Н. Городньої, В. Бондарчука та Л. Чорній [Див.: 16; 11; 29; 17; 4; 1], воно знайшло висвітлення в узагальнюючих роботах з історії України та міжнародних відносин [Див.: 26; 7; 9; 27; 12].

Широке висвітлення в науковій та навчальній літературі знайшло питання про діяльність спеціальних дипломатичних місій Антанти по досягненню перемир'я між воюючими сторонами, призначених керівними органами конференції, переговори про перемир'я між УНР та Польщею. При цьому діяльність місій часто характеризується як антиукраїнська [13, с. 74]. Характерною є оцінка Я. Йосипшина [13, с. 73], що міжсоюзницька місія діяла не для того, щоб знайти компроміс між українцями й поляками, а щоб нав'язати українцям чужу волю.

Слід відзначити, що у викладенні фактичного матеріалу до цього часу зустрічаємо серйозні помилки в учбовій літературі. Прикладом може служити підручник “Новітня історія України, 1900–2000”, автори якого оцінюють зовнішню політику ЗУНР як неефективну й непослідовну, наводячи для цього дуже суперечливі аргументи, наприклад, щодо згоди уряду ЗУНР на вимогу комісара Паризької мирної конференції французького генерала Л. Бартелемі підписати угоду з Польщею про перемир'я (лютий 1919 р.) [28, с. 212].

Стосовно т.зв. “угоди Бартелемі”, дослідники цього питання (С. Литвин, В. Головаченко, С. Варгатюк [20, с. 348; 3, с. 375], навпаки, відзначають непоступливість галичан, які відмовлялися прийняти вимоги комісії на чолі з Л. Бартелемі. Це, на думку С. Петлюри, було “непоправним фактом”, що загальмував галицьку справу та наніс тяжкий удар ідеї української державності. На думку С. Петлюри, хоч роз'єднавча лінія, запропонована комісією на чолі з Л. Бартелемі в Ходорові й не відповідала в цілому інтересам галичан, її прийняттям досягалося фактичне визнання України з боку Антанти; відкривалася можливість створення бази для підвозу амуніції з Європи; виникала можливість спертися на Європу у боротьбі з більшовиками [31, с. 226].

Історики визнають, що переломним в бойових операціях польсько-української війни був період, коли проти Галицької армії виступив 60-тисячний корпус ген. Галлера, сформований у Франції з польських військовополонених для боротьби з більшовиками [28, с. 211]. У зв'язку з цим особливу увагу привертає питання: чому великі держави, що виступали посередни-

ками у припиненні збройного конфлікту, врешті надали військову підтримку Польщі, дозволивши їй використати армію Галлера проти українців.

Зокрема Н. Городня на основі аналізу протоколів мирної конференції показала драматичність обговорення Верховною радою конференції питання про використання на українському фронті армії Галлера. Спочатку Рада зайняла щодо Польщі дуже жорстку позицію, пригрозивши припинити їй будь-яку допомогу. Однак врешті це рішення зазнало змін під впливом складної ситуації, що склалася в Польщі: конфлікту між сеймом, що виступав за відправлення армії Галлера до Львова, і прем'єром Падеревським, який намагався дотриматися обіцянок, даних союзникам; загрози відставки Падеревського, загального залізничного та поштового страйків. Як заявив тоді В. Вільсон, непоступливість великих держав польській громадській думці матиме результатом революцію в Польщі [6, с. 152–153].

Натомість Л. Радченко не погоджується з тезою М. Стахіва та Н. Жировського про те, що українська справа в Парижі мала всі шанси на успіх, коли б В. Вільсон та Е. Хауз підтримали її. Американський президент, стверджують вони, в принципі не заперечував проти незалежності України, але Франція, біла Росія, Польща зірвали його плани [32, с. 105]. Натомість Л. Радченко показує невідповідність гасла про самовизначення націй з реальною політикою В. Вільсона. За визначенням А. Марголіна, “все, що робила Паризька мирна конференція”, суперечило словам В. Вільсона [23, с. 133].

Гострі англо-французькі суперечності, що виявилися з другої половини березня 1919 р., коли проблема Східної Галичини стала предметом особливо інтенсивних обговорень в керівних органах конференції, відзначає О. Павлюк. У той час як Франція після провалу своєї інтервенції на півдні України почала відверто заохочувати Варшаву до швидкого силового вирішення польсько-українського конфлікту, Англія і США лишали останнє слово за конференцією і виявили незадоволення політикою Франції й агресивністю Польщі. З іншого боку, вони проводили подвійну політику, дозволивши транспортування армії Галлера, що пояснювалася, з одного боку, прагненням підштовхнути Варшаву до боротьби з Радянською Росією, з іншого – небажанням на цьому етапі вирішувати на користь Польщі проблему Східної Галичини [29, с. 14–15].

Отже, історики пов'язують рішення про надання повноважень армії Галлера проводити військові дії на Галицькому фронті з нестабільною внутрішньою ситуацією в Польщі, а також встановленням радянської влади в Угорщині, що було розцінено багатьма як початок світової революції, прагненням Радянської Росії надати їй підтримку, а великих держав сформувати “санітарний кордон” навколо Росії (С. Кульчицький, В. Верстюк, О. Павлюк [15, с. 143; 29, с. 15]).

Деякі дослідники акцентують увагу на тому факті, що виникала можливість надання Радянською Росією військами допомоги Угорщині через територію Східної Галичини шляхом її угоди з ЗУНР. Про це писав вже В. Винниченко, який, аналізуючи причини надання великими державами допомоги Польщі у боротьбі із ЗУНР весною 1919 р., розглядав їх в контексті

результатів світової війни та перспектив світової революції [2, с. 394]. За словами В. Винниченка, то був момент “надзвичайно важливий, критичний і дуже сприятливий для соціалістичної революції в цілій Європі... Якби Угорщина змогла отримати підтримку Радянської Росії, вона сама могла б допомогти Баварії й Берлінові. В результаті Німеччина б миру з Антантою не підписала і Європа розбилася б на два табори: буржуазний і соціалістичний”, тож результати війни могли бути переглянуті [2, с. 324]. Військова ситуація в Галичині була ж такою, що уряд ЗУНР був готовий “з ким-хоч піти в угоду, щоб не допустити перемоги поляків і вдержати Галичину в українських руках”. Його порозуміння з українським радянським урядом щодо пропуску більшовицьких військ на Угорщину створювало можливості “зламати перегородку між Угорщиною й Росією, ...втягти в процес соціальної революції Галичину, Польщу, Чехію”, стіна між Сходом і Заходом Європи таким чином ламалася, що в той критичний момент було вирішальним чинником для європейської революції [2, с. 325–328].

Відтак В. Винниченко та інші науковці (І. Нагаєвський, М. Литвин, К. Науменко [2, с. 400; 26, с. 211; 18, с. 13]) пишуть про переговори з цього приводу між більшовиками і лідерами ЗУНР в травні–червні 1919 р. Зокрема І. Нагаєвський вважає, що відмова Петрушевича врятувала не лише Угорщину, але й усю Європу від поширення більшовизму, хоч Антанта цього факту ніколи не оцінила [26, с. 211]. Про переговори між представниками ЗУНР та РНК Росії пише також Л. Радченко на основі аналізу праць зарубіжних істориків (М. Стахів, Н. Чайковський та ін.) [32, с. 102]. Хоча представництво ЗУНР залишилось єдиним іноземним в Будапешті після комуністичної революції 21 березня 1919 р., вказує В. Головченко, пропозицію Х.Раковського від 9 травня 1919 р. про перемир'я та спільний наступ проти Польщі й Румунії Є.Петрушевич відкинув, натомість 30 травня уряд ЗО УНР виніс на розгляд Паризької мирної конференції план розташування у Східній Галичині й Буковині контингенту антантівських військ, а в разі неможливості – надання ЧСР мандату на окупацію регіону до остаточного вирішення “східногалицького питання” [3, с. 376]. Натомість М. Держалюк відзначає багато спільного між революціями в Угорщині й Східній Галичині, зауважує, що в цей час український визвольний рух отримав моральну підтримку від Угорської радянської республіки. УНР і ЗУНР ставали союзниками проти імперіалістичних зазіхань інших держав [8, с. 197].

Значний вплив на ставлення держав Антанти до української державності в Галичині мала орієнтація керівників ЗУНР на Німеччину й Австрію під час війни (цей факт підкреслює В. Головченко [3, с. 276]) та зв'язки з переможеними державами по її завершенні. Це питання проаналізувала в своєму дослідженні В. Соловійова [35, с. 17], котра довела, що й під час роботи Паризької мирної конференції посольства України в Берліні і Відні прагнули переконати Німеччину й Австрію, що УНР залишається надійним політичним і перспективним партнером.

Деякі дослідники (О. Павлюк, В. Головченко, В. Лозовий) пов'язують підписання листопадової угоди (1919 р.) між Українською галицькою і Добровольчою

арміями з тиском на делегацію ЗУНР з боку мирної конференції. Як відзначає О. Павлюк, союз галичан з Денкіним не був несподіванкою, до цього їх підштовхувало ставлення держав Антанти. Рух до порозуміння з білою Росією на ґрунті ідеї федерації розпочався вже в травні 1919 р. на тлі ворожості Заходу до загальноукраїнської справи [27, с. 366, 372].

Що стосується Наддніпрянської України, то її доля фігурувала на конференції в контексті вирішення російської проблеми. Це питання вивчала Н. Городня, яка на основі аналізу значного масиву архівних та опублікованих матеріалів Паризької мирної конференції прийшла до висновку, що протягом усього 1919 р. держави Антанти показали свою готовність сприяти процесу відновлення єдності Росії і наполягали на створенні союзу антибільшовицьких сил. В цих умовах Директорія, що безкомпромісно відстоювала лінію на незалежність України і відкидала можливість федерації, поставила УНР в умови, коли вона перебувала в конфлікті з усіма можливими союзниками, яких підтримувала Антанта проти більшовиків. Якщо в перші місяці конференції (приблизно до кінця французької інтервенції в Україні), “великі держави” рахувалися з фактом існування УНР, починаючи з квітня–травня 1919 р. з нею перестали рахуватися. Для держав Антанти завжди вирішальне значення мав фактор реальної сили, а також взаємодії антибільшовицьких сил [6, с. 136–137].

Так В. Матвієнко на сторінках “Української дипломатичної енциклопедії” зазначав, що попри всі зусилля місії, великі держави дивились на українське питання в контексті загально-російських проблем. Представники країн Антанти постійно й послідовно переконували вітчизняних делегатів у необхідності відмовитись від домагань самостійності України й погодитись на федерацію з Росією. Інтерес до України зростав у західних держав лише тоді, коли армії УНР вдавалося здобути успіх на фронті, як приміром у липні–серпні 1919 р. під час наступу українських військ на Київ, але такі перемоги були епізодичними й нетривалими, щоб змінити загальне ставлення Антанти та США до української справи. Антанта погодилася б визнати за Україною приблизно те ж місце, яке посідала в регіоні колишня Російська імперія лише в разі створення над Дніпром міцного й життєздатного державного організму, спроможного нейтралізувати поширення більшовизму та стабілізувати ситуацію. Але керівникам вітчизняного визвольного руху так і не вдалося переконати Захід у доцільності закріплення за Україною ключової ролі у створенні системи регіональної безпеки на Сході Європи шляхом організації Балто–Чорноморського Союзу. На перешкоді цьому, серед інших обставин, був і переважно лівосоціалістичний характер урядів УНР, який мав наслідком тривалу невизначеність зовнішньо–політичних державних пріоритетів [24, с. 390].

Дослідники (М. Держалюк, О. Павлюк) наголошують на тому, що в березні–квітні 1919 р. (після революції в Угорщині, наступу більшовицьких військ на Україну, евакуації союзного десанту з півдня України) надії на визнання незалежності УНР були остаточно перекреслені. Союзники зробили основну ставку на російські антибільшовицькі сили, а також на

зміцнення санітарного кордону проти більшовизму, підвалини якого становили західні українські землі, окуповані Польщею, Чехією, Румунією [28, с. 370–371; 8, с. 178].

На початку літа 1919 р. конференція визнала Колчака як правителя всієї Росії, тож офіційно визнавалося, що українське питання є внутрішньою проблемою цієї держави. Проте оскільки держави-переможниці вважали за необхідне створити на території Росії єдиний антибільшовицький фронт, українське питання продовжувало фігурувати в цьому контексті. Зміна ситуації на Паризькій мирній конференції щодо українського питання та її вплив на діяльність української дипломатії знайшли побіжне висвітлення в праці учасника ПМК А. Марголіна [23], а також сучасних дослідників Н. Городньої, М. Держалюка, В. Лозового [Див.: 6; 8; 21].

Так А. Марголін показав, що у зовнішній політиці Франції в той час панували дві орієнтації. Перша – на відновлення єдності Росії “з автономіями для народностей”, яку обстоювало міністерство закордонних справ; друга – на створення великої Польщі, яка підтримувалася військовими колами і особливо прем’єром Дж. Клемансо. Ці орієнтації ніколи не протистояли одна одній. Вони діяли паралельно, підстраховуючи одна одну. Суть була в тому, щоб мати з часом сильну опору проти німців в особі того чи іншого могутнього союзника. Лише невелика група депутатів Франклен–Буйона і журналіст Пелісьє залишилися ширими прихильниками домагань уенерівської дипломатії. Що стосується британських політиків, то переважна більшість їх беззастережно вірила Денікіну і вважала найкращим шляхом боротьби з більшовиками з’єднання чи навіть злиття української армії з його армією, а ідеалом державного устрою для України – федерацію з Росією [23, с. 151–155]. До того ж А. Марголін висвітлив суттєві зміни в позиції української дипломатичної місії в Парижі. Частина членів місії (А. Марголін, О. Шульгин, В. Панейко, В. Липинський) перестали вірити в підтримку Антанти й пропонували змінити міжнародну тактику боротьби за державність України – вступити в контакти з представниками Колчака в Парижі, погодитися на федерацію з Росією, добиватися визнання лише для частини українських земель. На думку В. Липинського і В. Панейка, передусім для Західної області УНР, не пов’язуючи це з міжнародним визнанням Наддніпрянської України. Інша група на чолі з головою місії Г. Сидоренком вважала будь-які розмови про спільні дії з Колчаком і федерацію шкідливою для української національної справи, тож непохитно стояла на позиції незалежності [23, с. 164].

Можна відзначити, що третю позицію представляв С. Петлюра, який, як свідчать публікації його промов та листів, у цей час наполягав на українсько-польському перемир’ї в Східній Галичині на користь поляків з метою отримати підтримку великих держав для Наддніпрянської України [31, с. 7–10].

Питання як реагувала українська дипломатія на наполегливі поради представників держав Антанти та США досягти угоду з Колчаком в історіографії висвітлено недостатньо. Знаходимо лише побіжну інформацію про це в роботах Н. Городньої, М. Держалюка, В. Лозового [6, с. 126, 128; 8, с. 199; 21,

с. 14]. Відповідно до неї, голова української місії рішуче відкинув будь-яку співпрацю з Колчаком, у той час як західні держави підштовхували УНР до федерації з Росією.

Представляє значний інтерес аналіз В. Лозовим рішень Карлсбадської конференції (6–14 серпня 1919 р.) послів і голів закордонних місій УНР, на якій предметом всебічного обговорення стала альтернатива “самостійність–федерація”. Виходячи з реального становища, було запропоновано формулу подальшої дипломатичної роботи – “говорити про федерацію, а робити самостійність”. Карлсбадська конференція констатувала, що невдачі УНР на міжнародній арені є результатом внутрішнього становища України, тому зміцнення української державності, проведення послідовної демократичної внутрішньої політики мало посилити позиції УНР за кордоном. У своїх висновках нарада рекомендувала у зовнішній політиці орієнтуватися на визнання УНР Англією та США. Але більш реальною визнано політичну лінію на порозуміння з найближчими сусідами [21, с. 10].

Значну увагу дослідники приділяють питанню про вплив рішень конференції на долю української державності та аналізу причин провалу української дипломатії в Парижі. На думку В. Винниченка, аргумент представників Антанти, висловлений дипломатам УНР про те, що “ім не вистачає найголовнішого аргументу – сили” був лише відмовкою. Антанта добре знала, що в українців не було національно-свідомої буржуазії чи аристократії, яка б з національного патріотизму хотіла своєї державності. Тож справедливо вважала, що підтримка української національної державності була б в даний момент підтримкою її соціального ворога, оскільки більшість української нації симпатизувала більшовикам [2, с. 413–414]. Серед причин невдачі уенерівської дипломатії в Парижі М. Стахів називає неприпустиме запізнення з формуванням та акредитацією української делегації на мирну конференцію, яка зібралася там в повному складі лише до 15 березня 1919 р. До цього часу польські діячі, насаперед Р. Дмовський, вже провели величезну агітаційну роботу, щоб переконати уряди Великої Британії, Франції, США в штучності існування УНР як австро-німецької інтриги [32, с. 104].

Приклади підривних пропагандистських акцій, спрямованих на дискредитацію УНР, отримали широке висвітлення в роботах І. Нагаєвського, Д. Решетара, О. Кучика та інших дослідників. Саме вони, на їх думку, обумовлювали невдачі УНР на дипломатичному фронті. Зокрема Л. Радченко оцінює події більш реалістично: в політиці Заходу в 1919 р. домінувало прагнення створити новий баланс сил, тож гору брали геополітичні розрахунки. Саме з цих причин ідеї В. Вільсона про самовизначення націй виявилися цілком відкинуті. Доля Східної Галичини у цьому відношенні не виключення: кордони Угорщини, наприклад, були визначені таким чином, що третина угорців опинилася в складі інших держав [32, с. 100]. Головною причиною неприхильності держав Антанти до незалежності України дослідниця вважає те, що, незважаючи на остаточну невизначеність шляхів вирішення російського питання, “великі держави” були більш схильні підтримувати відновлення єдності Росії,

ніж національні рухи, направлені на створення незалежних держав і її розкол [6, с. 136–137].

На думку Є. Камінського, в позиції Парижа і Лондона щоразу брали гору імперські традиції. Обидві країни не мали ні бажання, ні намірів вести справу до миру на національних принципах. Якраз навпаки: обидві країни володіли заокеанськими імперіями; Британія мала власну ірредентистську проблему в Ірландії, французи заручилися підтримкою Петрограда щодо підпорядкування собі Рейнської області в обмін на розв'язання рук Росії в польському та інших питаннях (угода від 11 березня 1917 р.) [14, с. 21]. Крім того, намагання Директорії добитися офіційного статусу на Паризькій мирній конференції наштовхнулися на сприйняття Антантою і США УНР як стратегічного союзника і вассала Берліну [14, с. 27–28].

Водночас дослідники критично аналізують численні прорахунки та непослідовну політику українських урядів, що мали вплив на політику держав-переможниць до України. Це такі фактори як лівизна Директорії (В. Винниченко, А. Денікін, Л. Радченко, В. Головченко, ін.), слабкість українського національного руху (Л. Радченко, Н. Городня, І. Лисяк-Рудницький, О. Павлюк, В. Лозовий, ін.), відсутність зваженої зовнішньої політики урядів Директорії (Дж. Решетар, В. Головченко, О. Павлюк, ін.), зв'язки українських дипломатів з Німеччиною й Австрією (В. Соловйова, Л. Радченко, Р. Боровський) тощо. Наводяться й інші аргументи: невідповідність членів української місії до роботи на такому форумі, яким була мирна конференція; чвари в українській дипломатичній місії, що були відомі учасникам конференції і псували її імідж; серйозні суперечності між УНР і ЗУНР, в тому числі в принципових питаннях незалежності-федерації, зовнішньополітичної орієнтації тощо [10, с. 75, 76; 23, с. 134].

Важливим, на нашу думку, є висновок американського дослідника українського походження К. Варваріва, до якого він прийшов на основі аналізу численних матеріалів зовнішньої політики США: ні в американських урядових колах, ні в суспільній думці не спостерігалось ніякої українофобії, як це визнають українські дослідники. Більше того, Україна була не єдиною країною колишньої Російської імперії, яка прагнула отримати симпатії і підтримку США і не здобула її. Єдине, що керувало політикою США – це національні інтереси [43, с. 381]. Вважаємо це зауваження доречним при оцінці політики щодо України усіх великих держав, які також переживали надзвичайно складний період своєї історії, тож визначальними для них були їх національні інтереси.

Таким чином, хоч “українське питання” на Паризькій мирній конференції знайшло відображення у значній кількості історіографічних джерел, слід відзначити, що й до цього часу відповідний фактичний матеріал часто подається неточно, оцінки тогочасних процесів залишаються суперечливими й упередженими, предметом дослідження виступає переважно зовнішня політика УНР та ЗУНР, а не політика держав Антанти щодо України. Має місце певний суб’єктивізм при аналізі “українського питання” на мирній конференції, що поклато відбиток на оцінки політики західних дер-

жав як “антиукраїнської”. До цього часу в історіографії відсутній комплексний аналіз роботи Паризької мирної конференції та проблем, що на ній розглядалися. У той час як дослідники розглядають “українське питання” в контексті російської проблеми та формування кордонів Польщі, Румунії, Чехословаччини, доцільно було б вивчити його як складову усього комплексу проблем, що вирішувалися на конференції державами-переможницями, що дало б краще розуміння місця України в тогочасному світі.

Список використаних джерел

1. Бондарчук В. Проблема ЗУНР на Паризькій мирній конференції / В. Бондарчук, Л. Чорній // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції. – Львів, 2000. – С. 252–255.
2. Винниченко В. Відродження нації : у 3 ч. / В. Винниченко. – Київ–Відень, 1920. – Кн. 3. – 542 с.
3. Головченко В. Дипломатія Західноукраїнської Народної Республіки (Західної Обл. УНР) / В. Головченко // Українська дипломатична енциклопедія : в 2-х т. – К., 2004. – Т. 1. – С. 375–378.
4. Городня Н. Їм потрібні були сильні союзники. Українське питання на Паризькій мирній конференції 1919 року / Н. Городня // Політика і час. – 1995. – № 11. – С. 75–80.
5. Городня Н. Політика великих держав щодо українсько-польської війни (1918–1919 рр.) / Н. Городня // Вісник Київського університету. Історія. – К., 1995. – Вип. 33. – С. 133–138.
6. Городня Н. Д. Політика країн Антанти та США щодо державності України в 1917–1919 роках : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 – всевітня історія / Н. Д. Городня. – К. : Київський ун-т ім. Тараса Шевченка, 1996. – 180 с.
7. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. – 2-е вид. / Я. Грицак. – К. : Генеза, 2000. – 358 с.
8. Держалюк М. С. Міжнародне становище України та її визвольна боротьба у 1917–1922 рр. / М. С. Держалюк. – К. : Оріяни, 1998. – 240 с.
9. Дециньський Л. Є. Міжнародні відносини України: історія і сучасність / Л. Є. Дециньський, А. В. Панюк. – Львів : Вид-во національного ун-ту “Львівська політехніка”, 2001. – 542 с.
10. Записна книжечка О. Жуківського з 1919 року // Український історик. – 1986. – № 1–2. – С. 75–76.
11. Зашкільняк Л. Польсько-українська війна 1918–1919 рр. у висвітленні сучасної польської історіографії / Л. Зашкільняк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції. – Львів, 2000. – С. 15–21.
12. Знахоренко О. Українсько-польська війна 1918–1919 / О. Знахоренко // Українська дипломатична енциклопедія : в 2 т. – К., 2004. – Т. 2. – С. 633–634.
13. Йосипшин Я. Симон Петлюра: Польща і Антанта / Я. Йосипшин // У 70-річчя паризької трагедії 1926–1996. Збірник пам’яті Симона Петлюри. – К., 1997. – С. 62–76.
14. Камінський Є. С. Політика США в українському питанні (1917–1990 рр.) : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.03 – історіософія / Є. С. Камінський. – К. : Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. Український ін-т міжнародних відносин, 1993. – 547 с.
15. Коваль М. Історія України. Матеріали до підручника для 10–11 класів середньої школи / М. Коваль, С. Кульчицький, Ю. Курносів. – К. : Райдуга, 1992. – 512 с.
16. Красівський О. ЗУНР і Польща: політичне та воєнне протистояння (листопад 1918 – липень 1919 рр.) / О. Красівський ; Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України. – Л. : [б.в.], 1999. – 43 с.
17. Кучик О. С. Україна в зовнішній політиці Антанти (1917–1920 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 20.02.22 – військова історія / О. С. Кучик. – Львів : Нац. ун-т “Львівська політехніка”, 2001. – 190 с.
18. Литвин М. Історія ЗУНР / М. Литвин, К. Науменко. – Львів : Олір, 1995. – 361 с.
19. Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. / М. Литвин. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 1998. – 487 с.
20. Литвин С. Суд історії: Симон Петлюра і Петлюріана

/ С. Литвин. – К. : Вид-во ім. Олега Теліги, 2001. – 638 с.

21. Лозовий В. М. Кам'янецька доба Директорії Української Народної Республіки (червень–листопад 1919 року): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 – історія України / В. М. Лозовий. – К. : Інститут історії України НАН України, 1998. – 18 с.

22. Мазепа І. Україна в огні і бурі революції 1917–1921. – Кн. III: Польсько–український союз. Кінець збройних змагань УНР / І. Мазепа. – [Б.м.]: Прометей, 1943. – 223 с.

23. Марголін А. Украина и политика Антанты. (Записки еврея и гражданина) / А. Марголин. – Берлин : Изд-во С. Ефронъ, 1934. – 397 с.

24. Матвієнко В. Дипломатія УНР доби Директорії // Українська дипломатична енциклопедія : в 2 т. – К., 2004. – Т. 1. – С. 390.

25. Мировые войны XX века. – Кн. 2: Первая мировая война. Док. и материалы / отв. ред. Г. Д. Шкундин. – М. : Наука, 2002. – 686 с.

26. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття / І. Нагаєвський. – К. : Український письменник, 1993. – 413 с.

27. Нариси історії дипломатії України: кол. авт.; гол. ред. В. Смолій. – К. : Видавничий дім “Альтернативи”, 2001. – 736 с.

28. Новітня історія України (1900–2000) / А. Г. Слюсаренко, В. І. Гусєв, В. М. Литвин та ін. – К. : Вища школа, 2002. – 719 с.

29. Павлюк О. В. Східна Галичина в європейській політиці 1918–1919 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.03 – історіософія / О. В. Павлюк. – К. : Київський ун-т ім. Тараса Шевченка 1993. – 21 с.

30. Панейко В. З'єднані держави Східної Європи, Галичина і Україна супроти Польщі й Росії / В. Панейко. – Відень, 1922.

31. Петлюра С. Статті / С. Петлюра. – К. : Дніпро, 1993. – 341 с.

32. Радченко Л. Сучасна історіографія національно-демократичної революції в Україні 1917–1920 років / Л. Радченко. – Харків : Око, 1996. – 120 с.

33. Симоненко Р. Г. Імперіалістична політика Антанти і США щодо України в 1919 році (Паризька мирна конференція і антирадянська інтервенція в Україні) / Р. Г. Симоненко. – К. : Вид-во АН УРСР, 1962. – 440 с.

34. Скаба А. Д. Парижская мирная конференция и иностранная интервенция в стран Советом (январь–июнь 1919). – К. : Наукова думка, 1971. – 159 с.

35. Соловйова В. В. Українська дипломатія у країнах центральної Європи 1917–1920 рр. / В. В. Соловйова. – Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2004. – 170 с.

36. Стахів М. Україна в добі Директорії УНР / М. Стахів. – Скрентон, 1964. – Т. 5. – 248 с.

37. Хміль І. С. З прапором миру кризь полум'я війни. Дипломатична діяльність Української РСР (1917–1920) / І. С. Хміль. – К. : Вид-во АН УРСР, 1962. – 355 с.

38. Штейн Б. Русский вопрос на Парижской мирной конференции (1919–1920) / Б. Штейн. – М. : Госполитиздат, 1949. – 464 с.

39. Borschak E. L'Ukraine a la Conference de la Paix / E. Borschak. – Paris, 1938.

40. Levitski E. La guerre polono-ukrainienne en Galicie et l'avenir de la Republique Ukrainienne l'Ouest / E. Levitski. – Berne, 1919.

41. Losynski E. Notes sur les relations ukraino-polonaises en Galicie pendant les 25 dernieres annees (1895–1919) / E. Losynski. – Paris, 1919.

42. Reshetar J. The Ukrainian Revolution, 1917–1920. A Study of Nationalism / J. Reshetar. – New York, 1972.

43. Warvariv C. America and the Ukrainian National Cause, 1917–1920 / C. Warvariv // The Ukraine 1917–1921. A Study in Revolution. – Harvard, 1977. – P. 373–389.

References

1. Bondarchuk V. Problema ZUNR na Paryz'kij myrnyj konferencii' / V. Bondarchuk, L. Chornij // Ukrai'na: kul'turna spadshhyna, nacional'na svidomist', derzhavnist'. Zahidno-Ukrai'ns'ka Narodna Respublika: istorija i tradyicii'. – L'viv, 2000. – S. 252–255.

2. Vynnychenko V. Vidrodzhennja nacii': U 3 ch. / V. Vynnychenko. – Kyi'v–Viden', 1920. – Kn. 3. – 542 s.

3. Golovchenko V. Dyplomatija Zahidnoukrai'ns'koi' Narodnoi' Respubliki (Zahidnoi' Oblasti UNR) / V. Golovchenko // Ukrai'ns'ka dyplomatychna encyklopedija: V 2–h t. – K., 2004. – T. 1. – S. 375–378.

4. Gorodnja N. I'm potribni buly syl'ni sojuznyky. Ukrai'ns'ke

pytannja na Paryz'kij myrnyj konferencii' 1919 roku / N. Gorodnja // Polityka i chas. – 1995. – № 11. – S. 75–80.

5. Gorodnja N. Polityka velykyh derzhav shhodo ukrai'ns'ko-pol's'koi' vijny (1918–1919 rr.) / N. Gorodnja // Visnyk Kyi'vs'kogo universytetu. Istorija. – K., 1995. – Vyp. 33. – S. 133–138.

6. Gorodnja N. D. Polityka krai'n Antanty ta SShA shhodo derzhavnosti Ukrai'ny v 1917–1919 rokah: Dys. ... kand. ist. nauk : 07.00.02 – vsesvitnja istorija / N. D. Gorodnja. – K. : Kyi'vs'kyj un-t im. Tarasa Shevchenka, 1996. – 180 s.

7. Grycak Ja. Narys istorii' Ukrai'ny. Formuvannja modernoi' ukrai'ns'koi' nacii' HHH–HH st. – 2–e vyd. / Ja. Grycak. – K. : Geneza, 2000. – 358 s.

8. Derzhajluk M. S. Mizhnarodne stanovyshe Ukrai'ny ta i'i' vyzvol'na borot'ba u 1917–1922 rr. / M. S. Derzhajluk. – K. : Orijan, 1998. – 240 s.

9. Deshhyns'kyj L. Je. Mizhnarodni vidnosyny Ukrai'ny: istorija i suchasnist' / L. Je. Deshhyns'kyj, A. V. Panjuk. – L'viv : Vyd-vo nacional'nogo un-tu “L'vivs'ka politehnika”, 2001. – 542 s.

10. Zapsyna knyzhечка O. Zhukov's'kogo z 1919 roku // Ukrai'ns'kyj istoryk. – 1986. – № 1–2. – S. 75–76.

11. Zashkil'njak L. Pol's'ko-ukrai'ns'ka vijna 1918–1919 rr. u vysvitleni suchasnoi' pol's'koi' istoriografii' / L. Zashkil'njak // Ukrai'na: kul'turna spadshhyna, nacional'na svidomist', derzhavnist'. Zahidno-Ukrai'ns'ka Narodna Respublika: istorija i tradyicii'. – L'viv, 2000. – S. 15–21.

12. Znahorenko O. Ukrai'ns'ko-pol's'ka vijna 1918–1919 / O. Znahorenko // Ukrai'ns'ka dyplomatychna encyklopedija: V 2 t. – K., 2004. – T. 2. – S. 633–634.

13. Josypshyn Ja. Symon Petljura: Pol'shha i Antanta / Ja. Josypshyn // U 70-richchja paryz'koi' tragedii' 1926–1996. Zbirnyk pam'jati Symona Petljury. – K., 1997. – S. 62–76.

14. Kamins'kyj Je. Je. Polityka SShA v ukrai'ns'komu pytanni (1917–1990 rr.): dys. ... d-ra ist. nauk : 07.00.03 – istoriosofija / Je. Je. Kamins'kyj. – K. : Kyi'vs'kyj un-t im. Tarasa Shevchenka. Ukrai'ns'kyj in-t mizhnarodnyh vidnosyn, 1993. – 547 s.

15. Koval' M. Istorija Ukrai'ny. Materialy do pidruchnyka dlja 10–11 klasiv seredn'oi' shkoly / M. Koval', S. Kul'chyc'kyj, Ju. Kurnosov. – K. : Rajduga, 1992. – 512 s.

16. Krasivs'kyj O. ZUNR i Pol'shha: polityчне та воєнне протыборство (лыстопад 1918 – лыпен' 1919 rr.) / O. Krasivs'kyj; Instytut ukrai'noznavstva im. I. Kryp'jakevycha NAN Ukrai'ny. – L. : [b.v.], 1999. – 43 s.

17. Kuchyk O. S. Ukrai'na v zovnishnij polityci Antanty (1917–1920 rr.): dys. ... kand. ist. nauk : 20.02.22 – vijs'kova istorija / O. S. Kuchyk. – L'viv : Nac. un-t “L'vivs'ka politehnika”, 2001. – 190 s.

18. Lytvyn M. Istorija ZUNR / M. Lytvyn, K. Naumenko. – L'viv : Olir, 1995. – 361 s.

19. Lytvyn M. Ukrai'ns'ko-pol's'ka vijna 1918–1919 rr. / M. Lytvyn. – L'viv : Instytut ukrai'noznavstva im. I. Kryp'jakevycha NAN Ukrai'ny, 1998. – 487 s.

20. Lytvyn S. Sud istorii': Symon Petljura i Petljuriana / S. Lytvyn. – K. : Vyd-vo im. Oleg Teligy, 2001. – 638 s.

21. Lozovyj V. M. Kam'janec'ka доба Dyrektorii' Ukrai'ns'koi' Narodnoi' Respubliki (cherven'–lystопад 1919 roku): avtoref. dys. ... kand. ist. nauk : 07.00.01 – istorija Ukrai'ny / V. M. Lozovyj. – K. : Instytut istorii' Ukrai'ny NAN Ukrai'ny, 1998. – 18 s.

22. Mазепа І. Україна в огні і бурі революції 1917–1921. – Кн. III: Пол'с'ко-український союз. Кінець збройних змагань УНР / І. Мазепа. – [Б.м.]: Прометей, 1943. – 223 с.

23. Margolin A. Ukraina i politika Antanty. (Zapiski evreja i grazhdanina) / A. Margolin. – Berlin : Izd-vo S.Efron#, 1934. – 397 s.

24. Matvijenko V. Dyplomatija UNR doby Dyrektorii' // Ukrai'ns'ka dyplomatychna encyklopedija: V 2 t. – K., 2004. – T. 1. – S. 390.

25. Mirovyje vojny XX veka. – Кн. 2: Pervaja mirovaja vojna. Dok. i materialy / Otv. red. G. D. Shkundin. – М. : Nauka, 2002. – 686 s.

26. Nagajevs'kyj I. Istorija ukrai'ns'koi' derzhavy dvadecjatogo stolittja / I. Nagajevs'kyj. – K. : Ukrai'ns'kyj pys'mennyk, 1993. – 413 s.

27. Narys istorii' dyplomatii' Ukrai'ny: Kol. avt.; gol. red. V. Smolij. – K. : Vydavnychyj dim “Al'ternatyvy”, 2001. – 736 s.

28. Novitnja istorija Ukrai'ny (1900–2000) / A. G. Sliusarenko, V. I. Gusjev, V. M. Lytvyn, in. – K. : Vyshha shkola, 2002. – 719 s.

29. Pavljuk O. V. Shidna Galychyna v jevropejs'kij polityci 1918–1919 rr.: Avtoref. dys. ... kand. ist. nauk : 07.00.03 – istoriosofija / O. V. Pavljuk. – K. : Kyi'vs'kyj un-t im. Tarasa Shevchenka 1993. – 21 s.

30. Panejko V. Z'jednani derzhavy Shidnoi' Jevropy, Galychyna i Ukrai'na suproty Pol'shhi j Rosii' / V. Panejko. – Viden', 1922.

31. Petljura S. Statti / S. Petljura. – K. : Dnipro, 1993. – 341 s.

32. Radchenko L. Suchasna istoriografija nacional'no-demokratychnoi' revoljucii' v Ukrai'ni 1917–1920 rokov / L. Radchenko. – Harkiv : Oko, 1996. – 120 s.

33. Symonenko R. G. Imperialistychna polityka Antanty i SShA shhodo Ukrai'ny v 1919 roci (Paryz'ka myrna konferencija i antyradjans'ka intervencija v Ukrai'ni) / R. G. Symonenko. – K. : Vyd-vo AN URSS, 1962. – 440 s.

34. Skaba A. D. Parizhskaja mirnaja konferencija i inostrannaja intervencija v stran Sovetom (janvar'-ijun' 1919). – K. : Naukova dumka, 1971. – 159 s.

35. Solovjova V. V. Ukrai'ns'ka dyplomacija u krai'nah central'noi' Jevropy 1917–1920 rr. / V. V. Solovjova. – Donec'k : TOV "Jugo-Vostok, Ltd", 2004. – 170 s.

36. Stahiv M. Ukrai'na v dobi Dyrektorii' UNR / M. Stahiv. – Skrenton, 1964. – T. 5. – 248 s.

37. Hmil' I. S. Z praporom myru kriz' polum'ja vijny. Dyplomatychna dijalt'nist' Ukrai'ns'koi' RSR (1917–1920) / I. S. Hmil'. – K. : Vyd-vo AN URSS, 1962. – 355 s.

38. Shtejn B. Russkij vopros na Paryzhskoj myrnoj konferencyu (1919–1920) / B. Shtejn. – M. : Gospoltyzdat, 1949. – 464 s.

39. Borschak E. L'Ukraine a la Conference de la Paix / E. Borschak. – Paris, 1938.

40. Levitski E. La guerre polono-ukrainienne en Galicie et l'avenir de la Republique Ukrainienne l'Ouest / E. Levitski. – Berne, 1919.

41. Losynski E. Notes sur les relations ukraïno-polonaises en Galicie pendant les 25 dernieres annees (1895–1919) / E. Losynski. – Paris, 1919.

42. Reshetar J. The Ukrainian Revolution, 1917–1920. A Study of Nationalism / J. Reshetar. – New York, 1972.

43. Warvariv C. America and the Ukrainian National Cause, 1917–1920 / C. Warvariv // The Ukraine 1917–1921. A Study in Revolution. – Harvard, 1977. – P. 373–389.

Dovgan Yu. L., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of historiography and source, Carpathian National University Basil Stefanik (Ukraine, Ivano-Frankivsk), gen.dovgan@gmail.com

Research of Ukrainian question at the Paris Peace Conference in Ukrainian historiography

This article argues that, despite the fact that the "Ukrainian question" at the Paris Peace Conference was reflected in a significant number of historiographical sources also still appropriate factual material often served inaccurate, and estimates of the then processes remain controversial and biased, the subject of study serves mainly foreign policy UPR and WUPR, not politics by the Entente Ukraine found that there is a certain subjectivity in the analysis of the "Ukrainian question" at the peace conference, which marked imprint on the evaluation policy of the Western powers as "anti-Ukrainian". Reasonably thesis that so far there is no comprehensive analysis of the historiography of the Paris Peace Conference and the problems mated with Ukraine.

Keywords: historiography, foreign policy, "Ukrainian question", Ukraine, the Paris Peace Conference.

Довган Ю. Л., кандидат исторических наук, доцент кафедры историографии и источниковедения, Прикарпатский национальный университет им. Василия Стефаника (Украина, Ивано-Франковск), gen.dovgan@gmail.com

Исследование украинского вопроса на Парижской мирной конференции в украинской историографии

Утверждается, что, несмотря на то, что "украинский вопрос" на Парижской мирной конференции нашел отражение в значительном количестве историографических источников, еще и до сих пор соответствующий фактический материал часто подается неточно, а оценки тогдашних процессов остаются противоречивыми и предвзятыми, предметом исследования выступает преимущественно внешняя политика УНР и ЗУНР, а не политика государств Антанты относительно Украины. Выяснено, что имеет место определенный субъективизм при анализе "украинского вопроса" на мирной конференции, что положило отпечаток на оценки политики западных держав как "антиукраинской". Обосновано тезис, что до сих пор в историографии отсутствует комплексный анализ работы Парижской мирной конференции и проблем, повязанных с Украиной.

Ключевые слова: историография, внешняя политика, "украинский вопрос", Украина, Парижская мирная конференция.

* * *

УДК 63:001.8(091)(477)

Підгайна Т. М.

аспірантка, Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (Україна, Київ), pidgayna2012@yandex.ua

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ К. І. ОСЬМАКА (1890–1960) З РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

На основі доступних наукових праць проаналізовано літературу, присвячену життєвому шляху та творчому доробку Кирила Івановича Осьмака – вченого у сфері аграрної економіки, популяризатора та організатора наукового забезпечення ведення сільського господарства в Україні протягом 1911–1928 рр. В сучасну історію України його ім'я ввійшло, перш за все, як президента Української головної визвольної ради, тому постать К. І. Осьмака в українській історіографії висвітлено однобоко. Тільки останнім часом перебіг життя та діяльності Кирила Івановича стає предметом розгляду істориків аграрної науки. Тому акцентуємо увагу на наукових працях, які висвітлюють діяльність К. І. Осьмака, пов'язану з розгортанням наукового забезпечення ведення сільського господарства в 20-ті роки ХХ століття та знаного для свого часу вченого-аграрія з питань економіки та організації сільського господарства.

Ключові слова: Кирило Іванович Осьмак, сільськогосподарство, сільськогосподарська дослідна справа, історіографія.

Серед головних чинників, що забезпечують подальший розвиток провідного сектору економіки України – сільського господарства, виключне значення має рівень організації його наукового забезпечення. Сьогодні, коли держава продовжує пошук оптимальності всіх своїх складових на шляху до євроінтеграційних процесів, як ніколи потрібен досвід кращого з минулого. Особливо актуальним в цьому зв'язку є проблеми організації наукового забезпечення ведення агропромислового виробництва як до подій 1917 року, так і в роки нової економічної політики (НЕПу), що припали на першу половину 20-х років минулого століття. Успіх його запровадження у складні після революційні часи вдалося досягти, в першу чергу, за рахунок генеруючих ідей особистостей, що зуміли використати краще із царської доби для потреб радянської України. Серед них особливе місце займає Кирило Іванович Осьмак в більшості відомий в новітній історії як останній президент Української головної визвольної ради. При цьому зовсім невідомою залишається його наукова спадщина для потреб становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи та галузевої освіти в Україні у різних її проявах.

Метою статті є аналіз літератури, присвяченої передусім відтворенню недостатньо вивчених напрямів діяльності, життєвому шляху та творчому доробку Кирила Осьмака.

В історіографічному доробку досліджуваної проблеми нами виділено кілька груп. Це, насамперед, наукові праці, що відтворюють: 1) політичну діяльність Кирила Осьмака; 2) функціонування Сільськогосподарського наукового комітету України, де він працював; 3) наукова діяльність К. І. Осьмака з розробки сільськогосподарської термінології в Українському науковому товаристві, а пізніше Інституті української наукової мови, у якому вчений створював сільськогосподарський словник; 4) утворення Міністерства земельних справ, до якого безпосередньо був причетний К. І. Осьмак.

Найбільш чисельну групу історіографічних праць складають дослідження, пов'язані з політичною